

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN

2023
1/6

Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT – 2023

Mundarija

Tarix

Abdullayev U. O'zbekiston hududi mezolit davri paleogeografiya va paleoekologiyasi sharoitida kechgan etnik jarayonlar sahifasi	4
Abdurasulova F. Vuxoro amirligi ulamolarining ma'naviy hayotida tutgan o'rni	7
Джумаева Г. Состояние трансформации нынешнего Афганистана и ее перспективы.....	10
Duschanov R. Arxiv hujjatlarini raqamlashtirish tartibi	13
Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdullayev X. Markaziy Osiyodagi dolzarb muammolar anklav/esklav masalalariga tahliliy yondashuv	16
Абдуллаева Н. Педагогические особенности влияния туристской деятельности на совершенствование нравственно-эстетического воспитания студентов.....	19
Abdulxakimov B. Yoshlarni mafkuraviy immunitetini rivojlantirishda kiberxavfsizlikning o'rni va ahamiyati	22
Abdurasulov J. Zamonaviy Afg'onistondagi ijtimoiy-siyosiy keskinlashuviga qo'shni davlatlarning munosabati (Xitoy va Pokiston misolida).....	25
Abdurakhmanov A. The use of mathematical packages in teaching students of economics	29
Abdufatayev Sh. Barkamol avlod tarbiyasi ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida.....	32
Avezmetov J. The role of computer technologies in successful mastering of the english language	35
Azamova S. Ekologik madaniyatni rivojlantirish imkoniyatlari	40
Anorov T. O'quvchilarning ta'lim natijalarini baholashga kompetensiyaviy yondashuv	43
Arziqulov O'. Tibbiyot oliy ta'lim muassalari talabalarida o'quv motivatsiyasi muammosining dolzarbligi va ilmiy o'rganilishi darajasi.....	47
Badalbayeva I. Sahovat tushunchasi va uning falsafiy mazmuni	50
Бойкузиева Р. Культурно-духовный потенциал педагогического наследия среднеазиатских энциклопедий как важный фактор формирования познавательной активности студентов	53
Boynazarova S. Ta'lim paradigmalari – o'qituvchi kasbiy kompetentligini metodologik belgilovchi faktor sifatida	56
G'aniev Sh. Elektron ta'lim vositalarini qo'llash orqali bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	59
Gapparova N. Nofilolog oliy ta'limlarida nemis tili gapirish ko'nikmasini o'rgatish.....	63
Guliyev A. Bo'lajak texnolog muhandislarning kasbiy sifatlariga qo'yiladigan zamonaviy talablar	66
Gulyamova G. O'zbek xalqi an'analarning yosh ichki ishlar xodimlarining ma'naviy va axloqiy tarbiyasidagi o'rni	69
Zokirov J. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida kognitiv-pragmatik usuldan foydalanish	72
Imonova M., Tojiyeva D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari	75
Irgasheva M. Moda sohasi ta'limining fundamental va innovatsion o'qitish mexanizmlari	78
Ismatova M. Ingliz tili mutaxassislarini tayyorlashda kouching texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari	81
Ismoilova G. Iqtisodiy islohotlar va ma'naviy hayot uyg'unligi.....	85
Karimov F. O'rta yoshdagi 45-60 yoshli erkaklar uchun jismoniy tayyorgarlikni hisobga olgan holda sog'lomlashtiruvchi mashqlar jamlanmasini ishlab chiqish	88
Kenjayev Z. O'zbekiston ekologik siyosatni takomillashtirish vazifalari.....	91
Quldoshev A. Markaziy Osiyoda ekologik xavfsizlik barqarorligini ta'minlashda bag'rikenglik tamoyillarining ustuvorligi	94
Kutlimuratova N. Husayin Voiz Koshifiyning "Axloqiy Muxsinii" asari va unda axloq muammosining yoritilishi	97
Majidov J. Professional futbolchilarda o'zaro munosabatlarning shakllanishida shaxs xususiyatlarining ahamiyati	100
Mamadaliyev A. Sport menejerlari boshqaruv kompetensiyalarini vaziyatli holatlar asosida baholash natijalari	104
Mamadaliyev E. Chet tili ta'limida diskursdan foydalanish.....	107
Mamadaminova B. Yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishda ma'naviy tizimlilik xususiyatlari	110
Mamatqulova M., Burxonova D. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbga tayyorlashda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish... ..	114
Mo'minov A. Musobaqa sharoitida gandbolchilarning darvozaga to'p otish texnikasini tahlil qilish tehnologiyasi	116
Murodov K. Sport kurashida maxsus "Smart sportswear" libosi yordamida sportchilarning mushak kuchi darajasini aniqlash va rivojlantirish metodikasi	119
Mustayeva G. Enhancing the ability of students to think critically while learning a new language	122
Muxametov A. Jismoniy tarbiya va ommaviy sport sog'lomlashtirish mashg'ulotlarida yuklamalarni me'yorlashtirishning ilmiy-metodik asoslari	125
Nematova N. Maktabgacha yoshdagi bolalar aqliy taraqqiyotining psixologik diagnostikasi	128
Nishanova S. Libos dizayni sohasida kasbiy (ijodiy) fanlarni o'qitishda samaradorlikka erishish masalalari.....	131
Normeliyeva N. Nizolarning o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarga ta'siri.....	134
Nosirov J. Bo'lajak muhandislarning me'yoriy-metrologik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy jihatlari	137
Nurmamatov A. Qadriyatlar o'spirinlarning hayot strategiyasini shakllantirish omili sifatida	140
Nurmetova M. Xalqaro siyosiy nizolarni hal qilishda mediator kategoriyalari	143
Omonov B. "Fozil odamlar shahri" va "Hindiston" asarlarida geosiyosiy bilimlarning aks etishi	147
Ravshanov A. Kadrlar tayyorlash siyosatida ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatli xorij tajribasi (qiyosiy tahlil)	150
Rajabova N. Ta'lim sifatini boshqarishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni matematik modellashirish	154
Ruziyev A. "Temur tuzuklari"da tolerantlik madaniyati (ijtimoiy-psixologik tahlil).....	159
Sabirov Q., Maxamadaliyev R. Geografiya ta'limi sohasida zamonaviy gis texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	162
Saburova J. Ekologik xavfsizlik tushunchasining konseptual tahlili.....	165
Sagatova Sh. Nogiron farzandni tarbiyalayotga oilalarga psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik tomonlari.....	169

UDK: 378: 327.

Alisher RAVSHANOV,
"TIQXMMI" MTU katta o'qituvchisi, f.f.n
E-mail: ravshanov.alisher83@mail.ru

s.f.d (DSc) M. Musayev taqrizi ostida

**SUCCESSFUL FOREIGN EXPERIENCE IN THE FIELD OF EDUCATION IN PERSONNEL TRAINING POLICY
(COMPARATIVE ANALYSIS)**

Annotation

In this article, the improvement of personnel training policy at the current new stage of Uzbekistan's development, the creative and constructive aspects of international and national experience in this regard were analytically described. At the same time, in today's era of globalization, the process of modern personnel training, its specific features are revealed from a socio-political point of view. **Key words:** personnel, education, knowledge, reform, modern, student, system, study, socio-economic, improvement, university, research.

**УСПЕШНЫЙ ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ В ПОЛИТИКЕ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ
(СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)**

Аннотация

В данной статье аналитически описаны совершенствование политики подготовки кадров на современном новом этапе развития Узбекистана, творческие и конструктивные аспекты международного и отечественного опыта в этом отношении. В то же время в сегодняшнюю эпоху глобализации процесс подготовки современных кадров, его специфические особенности раскрываются с социально-политической точки зрения.

Ключевые слова: кадры, образование, знания, реформа, современный, студент, система, учеба, социально-экономическая, совершенствование, вуз, исследование.

**KADRLAR TAYYORLASH SIYOSATIDA TA'LIM SOHASIDAGI MUVAFFAQIYATLI XORIJ TAJRIBASI
(QIYOSIY TAHLIL)**

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi yangi bosqichida kadrlar tayyorlash siyosatining takomillashuvi, bu borada xalqaro va milliy tajribaning kreativ, konstruktiv jihatlarini tahlil bayon etildi. Shu bilan birga, bugungi globallashuv davrida zamonaviy kadrlar tayyorlash jarayoni, uning o'ziga xos xususiyatlari ijtimoiy-siyosiy nuqtai nazardan ochib beriladi.

Kalit so'zlar: kadrlar, ta'lim, bilim, islohat, zamonaviy, talaba, tizim, o'qish, ijtimoiy-iqtisodiy, takomillashtirish, universitet, tadqiqot.

Kirish. Globallashayotgan zamon mutaxassis kadrlar oldiga yangicha yondashuv va talablarni qo'yimoqda. Bu borada Prezident Shavkat Mirziyoyev kadrlar tayyorlash siyosati haqida, ta'lim sohasida olib borilayotgan islohatlar tub negizi haqida so'z bildirar ekan, u "Bizga miqdor emas, sifat kerak. Bunga erishish uchun esa xorij tajribasini o'rganish zarur. Qaysi davlat kadrlar tayyorlashga alohida e'tibor qaratsa, o'sha yutadi. Ilmiy asoslangan tajriba asosida kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish eng muhim vazifamizdir. Yangi fikr va yangi g'oyaga, innovatsiyaga tayangan davlat har doim yutadi va rivojlanadi"[1], deb ta'kidlagani oldimizga bu soha rivoji uchun muhim vazifalarni qo'ydi.

Bugungi globallashuv sharoitida intellektual, salohiyatli, zamonaviy kadrlarni tanlash, boshqaruv va ishlab chiqarish tizimida texnik va texnologik yangilanish dasturlarini izchil tarzda tadbiq etish imkonini bermoqda.

Bu borada biz o'rganishimiz mumkin bo'lgan Yevropa Ittifoqi, ta'lim sohasini doimiy ravishda takomillashtirishni muhim ahamiyatga ega, deb hisoblaydi. Oliy ta'lim muassasalari Yevropa Ittifoqining oldinga siljish va barqaror o'sishni ta'minlash strategiyasini amalga oshirishda muhim hamkorlaridan biri hisoblanadi.

Yevropa Ittifoqi "Erasmus+" dasturlari orqali talabalar, ilmiy xodimlar va tadqiqotchilar uchun xalqaro almashinuvni hamda turli mamlakatlardagi oliy o'quv yurtlari va davlat hokimiyati organlari o'rtasidagi tizimli hamkorlikni qo'llab-quvvatlab kelmoqda. Uning asosiy maqsadi oliy ma'lumotli kadrlarning davlatlar bo'ylab bir-birlaridan o'rganishlari uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirish, yaxshi o'qitish, ilmiy tadqiqotlar olib borish va yangi innovatsiyalarni yaratish va targ'ib qilish bo'yicha qo'shma loyihalarda birgalikda ishlashni maqsad qilib olgan.

Yevropa Komissiyasi Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida "Ta'lim va o'qitish" strategiyasiga muvofiq oliy ta'lim siyosatini ishlab chiqishni qo'llab-quvvatlash uchun siyosatchilar bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'ygan. Komissiya tomonidan qabul qilingan Yevropa Ittifoqining oliy ta'lim bo'yicha yangilangan kun tartibida Yevropa oliy ta'lim sohasidagi hamkorlikning to'rtta asosiy maqsadi aniqlandi:

- kelajakdagi ko'nikmalarning mos kelmasligi bilan kurashish va qobiliyatlarni rivojlantirishning mukammalligini oshirish;

- inklyuziv va bog'langan oliy ta'lim tizimlarini qurish;

- oliy ta'lim muassasalarining innovatsiyalarga hissa qo'shishini ta'minlash;

- samara va samarali oliy ta'lim tizimlarini qo'llab-quvvatlash[2].

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash katta ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolardan sanaladi. Bu muammoni doimiy hal qilib borish kadrlar tayyorlash jarayoniga o'quv-tarbiya faoliyatini tashkil etishning yangicha usullarini kiritish, talabalarining zamonaviy, yetuk kadrlar sifatida shakllanishi va rivojlanishi uchun ularga sifatli ta'lim berish, ularni jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishlari uchun hayotiy tajriba va ko'nikmalarni ham berib borish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirgan aksariyat talabalarining bilim olishga bo'lgan layoqati nima uchun past. Bu ko'proq oliy ta'lim muassasalaridagi abituriyentlar qabuli bilan bog'liq edi. Ularda mavjud qabul jarayoni tanish-bilishchilik, qarindosh-urug'chilik, ayrim mansabdor shaxslarning o'z mansab-lavozimlarini suiiste'mol qilishlari, korrupsiya bilan bog'liq tizim haqiqiy bilim va iqtidorga ega yoshlarni tanlab olishga yo'l qo'ymay kelayotgan edi. Oqibatda bilimli va iqtidorli yoshlar oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kira olmasligi, egri yo'llar bilan o'qishga kirgan talabalar esa bilim emas, diplom olishga ko'proq qiziqishlari kuzatib kelindi. Bunday holatlar, oliy ta'lim muassasalarini rahbarlari va professor-o'qituvchilari o'rtasida o'zi bo'larchilik, loqaydlik, poraxo'rlik kabi illatlarning keng tarqalishiga olib keldi. Bu salbiy holatlarga 2018/2019 yil qabulida chek qo'yildi.

Prezidentimizning 2018 yildagi PQ-3775-sonli qarorining ijrosini ta'minlash yuzasidan Davlat test markazi tomonidan bu jabhada ayrim ijobiy ishlar amalga oshirildi, masalan, bir qancha xorijiy davlatlar tajribalari o'rganildi, testlar bazasi qaytadan ko'rib chiqildi, testlar oliy ta'lim muassasalaridan tashqarida, ularga qarashli bo'lmagan binolarda 15 kun davomida o'tkaziladigan, ularning natijalari esa test o'tkazilgan kundan ko'p o'tmay e'lon qilinishi yo'lga qo'yildi.

Lekin test sinovlari juda to'g'ri, odilona o'tgan taqdirda ham oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirish uchun belgilangan imtihonlarni test savollari asosida o'tkazilishi juda ko'p vaziyatlarda abituriyentning mantiqiy fikrlashi, mulohaza qilishini aniqlash imkonini bera olmaydi. Chunki testlarda, asosan, sanalarga oid savollar ko'p, testlarni yechishda mantiqiy fikrlashlari emas, balki ko'proq xotirasining kuchli ekanligi bilan bog'liq bo'layotganligi iste'dodli abituriyentlarni oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishda ko'plab muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Bu muammolarga yechim topishning eng samarali yo'llaridan biri kirish imtihonlarini og'zaki tarzda yoki insho yozish bilan belgilash lozim. Chunki insho yozayotgan abituriyent, albatta, kitob o'qigan bo'lishi kerakligi, savodxonligi ham yuqori darajada bo'lishini barchamiz yaxshi bilamiz. Yaqin o'tmishimizda katta avlodlarimizni oliy o'quv yurtlariga kirish uchun qanday mavzuda insho yozganliklarini yodga oladigan bo'lsak buni samarsini tushunib yetamiz. Kirish imtihonlariga insho yozishni olib tashlashganidan keyin, hammamizga ma'lum, boshqa tamonlarini gapirmasa ham bo'ladi, o'z familiyasini xato yozadigan avlod paydo bo'ldi.

Masalan, Rossiya davlatida bugungi kunda aholining bilim darajasini oshirish maqsadida deyarli barcha oliy o'quv yurtlariga kirish uchun yagona davlat imtixonlarida insho yozish qonun bilan muhrlab qo'yilgan[3]. Bundan tashqari, Rossiya davlatida ancha yillardan buyon mamlakat bo'yicha yagona diktant kuni mavjud bo'lib, bu kuni talabdan tortib rahbarlargacha diktant yozishadi.

Bu usul AQSHda ham joriy qilingan bo'lib, maktab o'quvchilari, bitiruv imtihonlarida ijodiy insholar yozishadi. AQSHning har bir shtatida insho yozib sovrinli o'rinlarni qo'lga kiritgan o'quvchilar rag'batlantiriladi va turli xil mukofotlar bilan taqdirlanadi.[4]. Tadqiqotlardan shu narsa ma'lum bo'lganki, badiiy asar o'qigan inson hayotda ham boshqalarning his-tuyg'ularini, ichki kechinmalarini yaxshi tushunar ekan. Amerikaning Atlanta shahri Djordjiya shtatida joylashgan, 1836 yilda tashkil topgan Emori universiteti olimlari kitob o'qigan insonning aqliy salohiyati bir necha oy davomida yuqori holatda bo'lishini isbotlashdi[5]. Tadqiqot olib borgan mutaxassislar kitob o'qish miqdagi asab tolalari sonini oshirishini ta'kidlaganlar. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, o'qish qobiliyatlari past bo'lgan kattalarning 43% qashshoqlikda yashaydi. Savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan insonlar orasida bu ko'rsatkich atigi 4%ni tashkil etadi[6]. Shu narsa aniqlanishicha, kitob o'qishni yaxshi ko'radigan talabalar institutlarda ham yaxshi o'qishadi. Ular barcha fanlarni boshqalarga nisbatan yaxshiroq o'zlashtirishadi. Demak, kitob talabalarimizni doimiy hamrohi bo'lishi kerak. Insho yozish esa, talabalarimizni kitob mutolaa qilishga, natijada esa bu kadrlarimizning ilmini, salohiyatini, madaniyatini, ma'naviyatini xullas har tomonlama rivojlanishini ta'minlab beradi.

Bizningcha, malakali kadrlar tayyorlashni yana-da takomillashtirish borasida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Ta'limga sarflanayotgan davlat mablag'lari ulushini asta-sekin kamaytirib borish, bu borada faol ziyosatdan nofaol siyosatga o'tib, moliyalashtirishni korxon va tashkilotlar zimmasiga yuklash, ular mablag'ini ta'limga yo'naltirishni tashkil etishni amalga oshirish. Davlat tomonidan faqat byudjet sohalarida kadrlar tayyorlashni moliyalashtirishni saqlab qolish kerak.

Shuningdek, ta'lim sohasidagi pedagog xodimlar mehnat haqini yana-da takomillashtirish, bu sohada byudjetdan tashqari mablag'larni yo'naltirish asosida moddiy rag'batlantirishni yaxshilash lozim. Ta'limda chet el investitsiyalarini kirib kelishi yoki xususiy ta'lim sohasini asta-sekin joriy etish asosida ta'lim bozorida raqobatni kuchaytirish mumkin.

Oliy ta'lim muassasalarini korxon va tashkilotlarning intellektual mulki hisoblanadi. Hozirda korxon va tashkilotlar professor-o'qituvchilarning bilim va tajribasi, ilmiy-pedagogik salohiyati, maslahatchilik va kasbiy qayta tayyorlash xizmatlaridan va shu bilan birga bitiruvchi talabalarining yuqori salohiyatga ega bo'lgan iste'dodlilaridan foydalanish hamda ularni ishga jalb qilish borasida tizimli yondashuv yetishmayapti. Ya'ni, oliy ta'lim muassasalarini o'z yo'lga, korxon va tashkilotlar o'z yo'lga degan tamoyil asosida harakat olib borilmoqda. Natijada oliy ta'lim muassasalarida uzoq yillar davomida yig'ilgan juda boy kasbiy bilim, malaka, ko'nikmalar, asosan, oliy ta'lim muassasasidan tashqariga chiqmayapti.

Imiy kadrlar tayyorlash tizimi mustaqillik yillarida bir necha bora tubdan isloh qilinishiga qaramasdan, olinayotgan natijalar qoniqarli emas. "...uzluksiz ta'lim tizimini yana-da takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish..."[7] vazifalari belgilab berilgan. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda xorijiy innovatsion uslublarni qo'llagan holda zamonaviy talablarga mos kadrlarni tayyorlashni jadallashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Masalan, Fransiya va fransuz oliy ta'lim tizimini qo'llaydigan universitetlarda "qisqa" (Les formations courtes) va "uzun" (Les formations longues) ta'lim sikllari mavjud. "Qisqa" sikl ikki yil davom etadi va yakunida universitetning

texnologik diplomi (Diplome universitaire de technologie – DUT) yoki oliy texnik ta’lim diplomi (Diplome d’études universitaires scientifiques et techniques – DEUST) beriladi. Bu bosqichdan o‘tilganidan so‘ng talaba xoxlasa qo‘shimcha mutaxassislikda o‘qishni davom ettirishi mumkin va ushbu diplom egalari kasbiy litsenziya (Licence professionnelle) yoki milliy ixtisoslashtirilgan texnologik diplom (DNTS) beriladi. Talaba “uzun” ta’lim sikliga o‘tishi mumkin[8].

Fransiyada “uzun” ta’lim sikli 3 bosqichdan iborat va har biri alohida diplom olish bilan yakunlanadi.

Birinchi ikki yillik sikl bazaviy tayyorlovdan iborat bo‘lib, universitet umumiy ta’limi diplomi (DEUG) bilan yakunlanadi va bu diplom mehnat bozorida qiymatga ega emas.

Ikkinchi sikl davomida oldingi olingan bilimlar mustahkamlanadi va chuqur o‘zlashtiriladi hamda 1 yillik ta’limdan so‘ng talaba litsensiat diplomini (licence) oladi, yana bir yildan so‘ng Master 1-mutaxassis diplomiga ega bo‘ladi.

Uchinchi sikldagi ta’lim mutaxassislik bo‘yicha bilimlarni chuqurlashtirish va ilmiy tadqiqot olib borishga qaratilgan. Davomiyligi bir-ikki yilni tashkil etadi. Natijalarga asosan, tadqiqot ishlari chuqur o‘zlashtirgan talabaga Master 2 Recherche magistr diplomi yoki Master 2 Professionnel ixtisoslashtirilgan oliy ta’lim magistri diplomi beriladi.

So‘ngra keyingi uch-to‘rt yil doktorantura ta’limi olinadi. Bu jarayonda ilmiy tadqiqotlar olib boriladi va doktorlik darajasini olish uchun dissertatsiya yoziladi. Ilmiy tadqiqot natijalari laboratoriya hisobotlarida eks etirilishi shart, laboratoriya hisobotlari asosida tajribalar natijalarini yoritgan holda ilmiy maqolalar tayyorlanadi, himoya qilish uchun chop etilgan ilmiy ishlar miqdoriga talab o‘rnatilmagan.

Bugungi kunda ta’lim iqtisodiy hamda ilmiy-texnik taraqqiyotning asosiy hal qiluvchi omili hisoblanishini hammamiz yaxshi bilamiz. Buni ayni paytda xorijiy davlatlarda ta’lim tizimini rivojlantirish va takomillashtirish orqali yuksak bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan kadrlarni tayyorlashga alohida e’tibor qaratilayotganligidan ham tushunish mumkin. Masalan, ta’limga katta sarmoya kiritib, yuksak natijalarga erishayotgan davlatlardan biri bu Singapur davlatidir.

2015 yilda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti – “OECD” (Organisation for Economic Co-operation and Development) Singapurni dunyodagi eng yaxshi ta’lim tizimiga ega, deb baholagan edi. Singapur o‘quvchilari fanlarni, ayniqsa matematikani yaxshi bilishadi. Ingliz tilida o‘rtacha 15 yoshli Singapurlik o‘quvchi g‘arbiy mamlakatlar talabalaridan 10 oy oldinda va matematikadan 20 oy oldinda.

Singapurda ta’lim sohasini muvaffaqiyatga erishishi, juda yaxshi bo‘lishining asosiy sabablaridan biri bu shunchaki, Singapur madaniyatidir.

Singapurda ota-onalar farzandining ta’lim-tarbiyasida asosiy hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ayrim talabalar tabiiy ravishda boshqalarga nisbatan aqlli roq ekanligini e’tirof etadigan “iste’dodlar afsonasi” Singapurda mavjud emas. Mahalliy “The Straits” gazetasining xabar berishicha, ota-onalarning 70 foizidan ortig‘i farzandlarini odatdagi dars vaqtidan tashqari qo‘shimcha darslarga yozib qo‘yishadi. Mahalliy kitob do‘konlarida do‘konning yarmidan ko‘pi o‘quv materiallariga bag‘ishlangan.

Singapur ta’lim tizimi ko‘p jihatdan Yevropa ta’lim tizimidan ustun turadi. Bu, asosan, mamlakat madaniyati va birinchi darajali ta’lim rahbariyati bilan bog‘liq. Singapur ta’lim sohasida boshqa davlatlarga o‘rgatish uchun juda ko‘plab tajribalar mavjud. Agar boshqa davlatlar Singapurning ta’lim sohasidagi tajribalarini, strategiyalarini qabul qilsalar, butun dunyoda ta’lim yaxshilanishi shu bilan birga yetuk kadrlar shakllanishi aniq edi[9].

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash

to‘g‘risidagi farmonida 2030 yilgacha erishilishi rejalashtirilayotgan 70 dan ziyod maqsadli ko‘rsatkichlar ichida, bitiruvchilarni oliy ta’limga qamrab olishni 50 foizga oshirish[10] masalasini qo‘yganlar.

Barcha mamlakatlarda ta’lim tizimiga xos bo‘lgan yondashuvlar mavjud, ammo mukammal deb nomlanadigan ta’lim tizimini topib bo‘lmaydi. Biroq, muvaffaqiyatli ta’lim tizimining kaliti nima degan savol, zamonaviy jamiyatda munozara obyektini hisoblanadi, shuning uchun ushbu masalaga javob topish uchun ushbu muammoni tahlil qilish muhim. Avvalo, bu borada ta’lim jarayoniga ta’sir ko‘rsatadigan ko‘plab omillar mavjudligini hisobga olish kerak, shuning uchun ta’lim tizimini muvaffaqiyatli bo‘lishiga olib keladigan yagona kalitni aniqlash qiyin. Ushbu taxlilda biz ta’lim tizimi uchun muhim bo‘lgan omillar ro‘yxatini topganmiz va ushbu omillarni hisobga olgan holda muvaffaqiyatli ta’lim tizimining kalitini aniqlashimiz mumkin bo‘ladi.

Professional o‘qituvchilar muvaffaqiyat kaliti ekanligini hech qachon unutmashimiz zarur. O‘quv jarayoni har doim professor-o‘qituvchilar uni qanday qurishi bilan belgilanadi, shuning uchun o‘qituvchilarning malakasi yuqori darajada ekanligiga ishonch hosil qilish juda muhimdir. Professor-o‘qituvchilarning kasbiy mahorat darajasi nafaqat ularning bilimlari, balki talabalar bilan qanday tartibda faoliyat olib borishi hamda ularni har tomonlama tushunishga bo‘lgan ishtiyoqlari bilan ham aniqlanadi. Auditoriyadagi qulay muhit kaliti professor-o‘qituvchining talabalar bilan qanday tartibda muloqot qilish qobiliyatidir, talabalarga bo‘lgan ijobiy yondashuvni topish va ularga o‘zlarining ijodkorligi va iste’dodlarini turli xil yo‘llar bilan ko‘rsata olish qobiliyati asosiy masalalardan biri hisoblanadi.

Ta’lim tizimidagi tenglik psixologik qulaylik omili sifatida juda muhim tushuncha hisoblanadi. Ta’limdagi tenglik ko‘plab mamlakatlar uchun muammo hisoblanadi, shuning uchun tizimni yaxshiroq qilish uchun barcha e’tiborni ushbu masalaga yo‘naltirish muhimdir. Kam ta’minlangan oilalar farzandlari yuqori daromadli oilalar farzandlari bilan bir xil imkoniyatlarga ega emaslar, chunki ular xususiy maktablar, xususiy universitetlar, qo‘shimcha kurslardan foydalanish imkoniyatiga ega emaslar. Ularda universitetga kirish imkoniyati past, chunki ularda pul yo‘q, shuningdek, ilmiy darajalari tufayli ular stipendiya ololmaydilar, shuning uchun ular o‘zlarining kelajagi talab qilinadigan ish bilan cheklanganligini allaqachon bilganliklari sababli qattiq ishlashga unday olmaydilar. Oliy ma’lumot yo‘q. Kam daromadli abituriyentlarga yaxshi universitetlarga kirish uchun ko‘proq imkoniyat yaratish va ularning daromadlari, irqi va jinslariga qaramay, barchaga teng munosabatni namoyish etish orqali ilhom berish imkoniyati juda muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim tizimini takomillashtirish uchun barcha oliy ta’lim dargohlarida talabalar uchun qulay sharoitni yaratish zarur. Talabalarga hech qanday bosim o‘tkazmaydigan, imtihonlardan kamroq stressni boshdan kechiradigan va kelib chiqishiga qaramay o‘zlarini erkin his qiladigan joyni yaratish muhimdir. Muvaffaqiyatli ta’lim tizimi psixologik qulaylik va tenglikka asoslangan bo‘lishi kerak. Talabalar professor-o‘qituvchilar tomonidan o‘quv jarayonida qiziqarli o‘quv jarayoni va interfaol vositalar yordamida samarali ishlashga ilhomlantirilishi kerak. Shuningdek, professor-o‘qituvchilar ta’lim tizimining muvaffaqiyatli bo‘lishida katta ahamiyatga ega bo‘lishlarini inobatga oladigan bo‘lsak, ular barcha talabalarga o‘quv jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni bartaraf qilishda, o‘z kasblariga sodiq ekanliklariga va har bir talabaga individual yondashishga qodir ekanliklariga ishonch hosil qilishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. Manba: Prezident Shavkat Mirziyoyevni O‘zbekiston Milliy universitetida oliy ta’lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari rahbarlari, akademiklar, olimlar, yosh tadqiqotchilar bilan uchrashivudagi nutqi. <https://uza.uz/uz/posts/shavkat-mirziyeev-ilm-fan-namoyandalari-bilan-mulo-ot-ildi-24-05-2019>.
2. An official website of the European Union. https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/about-higher-education-policy_en
3. Rossiyskoye Obrazovaniye Federalniy Portal. <http://www.edu.ru/abitur/act.55/index.php>
4. GSA. Gradstudyabroad. <https://gradstudyabroad.ru/educational-resources/motivation-essay-to-american-university>
5. Website. Emory University. <https://www.emory.edu/home/explore/emory-profile/about-emory.html>
6. «Natsionalnaya biblioteka Respubliki Buryatiya» <http://nbrb.ru/?p=10086>
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni.
8. <https://www.ouzbekistan.campusfrance.org/diplomy>
9. System of Education in Singapore. <https://in-singapore.education/why-singapores-school-system-is-so-successful/>
10. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.